

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-22](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-22)

УДК 65.011

Карина ТРОСТЯНСЬКА

<https://orcid.org/0000-0002-7970-9367>

e-mail: karina_tr@ukr.net

Ольга ФЕЛОНЮК

e-mail: olgafelonyuk@gmail.com

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ

Стаття присвячена узагальненню теоретичних уявлень про забезпеченість підприємства основними засобами та удосконаленню методики її аналізу. В статті розглянуто проблемні аспекти аналізу забезпеченості підприємства основними засобами. Визначено методичні підходи до аналізу забезпеченості підприємства основними засобами, представлено послідовність аналізу та визначено систему показників. Зазначено, що в сучасних умовах не існує універсальних методів оцінки рівня забезпеченості підприємства основними засобами, комплексні показники рівня забезпеченості відповідно цілям організації мають обмежене застосування, оптимальні значення показників забезпеченості основними засобами не обґрунтовані. Запропоновано у якості орієнтирів рівня забезпеченості підприємства основними засобами застосовувати середньогалузеві значення показників та показники конкурентів. Апробовано запропонований методичний підхід на прикладі конкуруючих компаній галузі харчової промисловості Дніпропетровської області.

Ключові слова: основні засоби, аналіз, ефективність використання, забезпеченість основними засобами

Karina TROSTIANSKA, Olga FELONIUK

Oles Honchar Dnipro National University

ANALYTICAL REVIEW OF SECURITY OF ENTERPRISES WITH FIXED ASSETS

The article is devoted to the generalization of theoretical ideas about the provision of the enterprise with fixed assets and the improvement of the methodology of its analysis. The article discusses problematic aspects of the analysis of the enterprise's provision of fixed assets. Methodical approaches to the analysis of the enterprise's supply of fixed assets are defined, the sequence of the analysis is presented, and the system of indicators is defined. It is noted that in modern conditions there are no universal methods of assessing the level of provision of fixed assets of the enterprise, complex indicators of the level of provision in accordance with the goals of the organization have limited application, the optimal values of indicators of provision of fixed assets are not substantiated. It is proposed to use industry average values of indicators and indicators of competitors as guidelines for the level of the enterprise's provision of fixed assets. The proposed methodological approach was tested on the example of competing companies in the food industry of the Dnipropetrovsk region.

Keywords: fixed assets, analysis, efficiency of using fixed assets, security of enterprises with fixed assets.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Діяльність підприємства зумовлена наявністю та використанням основних засобів різного складу відповідно до специфіки бізнес-процесів. Потенційні можливості промислового виробництва визначаються його технічним рівнем, прогресивністю та технічним станом основних виробничих засобів. Аналітична оцінка забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання є невід'ємною складовою процесу управління підприємством. Отже, існує потреба удосконалення методичних аспектів проведення такого оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням теоретико-методичних та організаційних аспектів аналізу основних засобів підприємства присвячено багато праць серед науковців та дослідників. У статті Дробязко С. І. та Конопля М. О. [1] проведено порівняння методики, етапів і підходів до проведення аналізу ефективності використання основних засобів у системі управління підприємством та визначено оптимальну модель методики проведення аналізу основних засобів. Мулик Т. О. [2] у своєму дослідженні розкрила роль, завдання та напрямки аналізу основних засобів, висвітлила основні показники, порядок їх розрахунку та вплив факторів, а також розкрила комплекс заходів із покращення використання основних засобів на підприємств. Стаття Покинчереди В. В. [3] розкриває аналіз динаміки наявності та стану основних засобів на підприємствах України, місце і роль функцій обліку та аналізу в системі управління основними засобами, пропозиції щодо механізму формування обліково-аналітичного забезпечення на підприємстві. Сорока Т. М. [4], звертаючи увагу на забезпеченість основними засобами підприємств будівельної галузі, пропонує комплексний методичний підхід, поєднуючи якісний аналіз економічних, технологічних і фінансових закономірностей та можливості обчислювального моделювання. У дослідженні Удовиченко Я. А. та Єршової Н. Ю. [5] висвітлено та систематизовано основні підходи до аналізу ефективності використання основних засобів, здійснено аналіз статистичних даних, які характеризують темпи змін вартості основних засобів підприємств

України, представлено послідовність етапів аналізу основних засобів на прикладі обраного підприємства та виявлено напрямки підвищення ефективності використання виробничих потужностей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Проблемним на сьогодні моментом є відсутність адекватних універсальних методів оцінки рівня забезпеченості підприємства основними засобами. На практиці процес оцінки та управління основними засобами був би більш ефективним, коли можна було виміряти рівень забезпеченості шляхом розрахунку єдиного комплексного показника. Але на сьогоднішній день не існує універсального методу, який дозволяє розрахувати укрупнений показник, що відповідає цілям організації. Отже, необхідні орієнтири для формулювання короткого та інформативного висновку, щодо забезпеченості підприємства основними засобами.

Формулювання цілей статті

Мета роботи полягає у концептуальному узагальненні теоретичних уявлень про забезпеченість підприємства основними засобами та удосконаленні методики її аналізу.

Виклад основного матеріалу

У зв'язку з тим, що основні засоби беруть активну участь у виробничому процесі, вони є матеріально-технічною базою виробництва, фундаментом його вдосконалення і розвитку. Від їх стану та ефективності використання залежать кінцеві результати господарської діяльності. Саме основні засоби, вартість яких є найвагомішою частиною майна більшості суб'єктів господарювання, потребують належної організації аналізу з метою визначення рівня ефективності їх роботи, підтримки безперебійної виробничої діяльності та інформаційного забезпечення системи управління. Для досягнення мети щодо підвищення ефективності використання основних засобів керівництво підприємства потребує інформації про фактори, що впливають на використання основних засобів. Збільшення ефективності використання обладнання є одним з передумов зростання продуктивності праці, зниження витрат та підвищення прибутку. Виявленню резервів підвищення ефективності використання основних засобів сприяє оперативний та методично правильний економічний аналіз.

Визначення забезпеченості підприємства основними засобами є першочерговим в загальній аналітичній оцінці основних засобів. Це допомагає, перш за все, визначити, чи достатня їх кількість на підприємстві, чи можливе належним чином обслуговування процесу виробництва та управління, а також чи ефективно вони використовуються. Послідовність проведення аналізу основних засобів на підприємстві схематично представлено на рисунку 1.

Рис. 1. Послідовність проведення аналізу основних засобів

Джерело: узагальнено авторами за [1, 2, 3]

Серед основних показників, що характеризують забезпеченість та ефективність використання основних засобів виділяють наступні: фондомісткість, фондovіддачу, фондоозброєність, рентабельність основних засобів та амортизаційне навантаження на господарську діяльність. Їх значення та порядок розрахунку наведено в таблиці 1.

Такий аналіз надає інформацію про ефективність діяльності суб'єкта господарювання за наявного складу основних засобів. Тобто, на підставі облікових даних можна здійснити розрахунки відповідних показників з метою подальшого прийняття ефективних управлінських рішень.

Таблиця 1

Показники аналізу основних засобів

Показник	Формула	Значення
Фондомісткість	Вартість основних засобів / чистий дохід від реалізації	Визначає вартість основних засобів на одну гривню виробленої продукції і характеризує забезпеченість підприємства основними засобами
Фондовіддача	Чистий дохід від реалізації / вартість основних засобів	Відображає суму виробленої продукції на одну гривню основних засобів та характеризує ефективність використання основних засобів
Фондоозброєність	Вартість основних засобів / чисельність працівників	Показує величину основних засобів на працівника
Рентабельність основних засобів	Чистий фінансовий результат / вартість основних засобів	Визначає ступінь використання основних засобів
Рівень амортизаційного навантаження	Сума амортизації за рік / чистий дохід від реалізації	Показує рівень перенесеної вартості основних засобів (амортизації) на 1 гривню обсягів господарської діяльності

Джерело: узагальнено авторами за [2, 3, 4, 5]

Оскільки на сьогодні немає обґрунтованих рекомендованих значень окремих показників ефективності використання основних засобів, пропонуємо при проведенні аналізу основних засобів досліджуваного підприємства порівнювати отримані результати з даними галузі країни в цілому та даними конкурентів, що діють на місцевому ринку. Такий порівняльний аналіз дозволить розуміти ситуацію в країні, становище окремого підприємства на ринку, оцінити його конкурентоспроможність за ефективністю використання основними засобами та забезпеченістю їх на підприємстві.

За даними Державної служби статистики України нами були розраховані зазначені показники на рівні країни у галузі виробництва харчових продуктів за 2018-2020 роки. Отримані результати наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Ефективність використання основних засобів у галузі виробництва харчових продуктів України, 2018-2020 роки

Показник	2018	2019	2020	Відхилення	
				2019 від 2018	2020 від 2019
Балансова вартість основних засобів, тис. грн.	111 255 834	129 054 414	136 936 571	17 798 580	7 882 157
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	547 365 741	571 914 322	627 520 229	24 548 581	55 605 907
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	651 688	650 451	646 152	-1 237	-4 299
Чистий фінансовий результат підприємств галузі, тис. грн.	9 624 404	114 705 835	-841 921	105 081 431	-115 547 756
Приріст накопиченої амортизації за рік, тис. грн.	7 542 704	12 224 751	13 690 984	4 682 047	1 466 233
Фондомісткість, грн.	0,20	0,23	0,22	0,02	-0,01
Фондовіддача, грн.	4,92	4,43	4,58	-0,49	0,15
Фондоозброєність, тис. грн	170,72	198,41	211,93	28	14
Рентабельність основних засобів, %	8,65	88,88	-0,61	80,23	-89,50
Рівень амортизаційного навантаження, грн.	0,01	0,02	0,02	0,01	0

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України [6]

Дані таблиці 2 свідчать, що фондovіддача, яка характеризує ефективність їх використання, у 2019 році зменшилась на 0,49 грн проти 2018 року, що зумовлено переважанням темпів зростання вартості основних засобів над темпами зростання чистого доходу від реалізації продукції. Відповідно зросла фондомісткість на 0,02 грн. У 2020 році показник фондovіддачі зріс на 0,15 грн, фондомісткість відповідно знизилась на 0,01 грн, що є позитивною тенденцією. Стосовно фондоозброєності, то слід відзначити, що цей показник також збільшується за період дослідження. Значення показника рентабельності основних засобів досліджуваної галузі на рівні країни є нестабільним, у 2019 році відбулось зростання на 80,23%, а вже у 2020 році наявна від'ємна рентабельність у розмірі 0,61%. Спостерігається також незначне амортизаційне навантаження у 0,02 грн на 1 грн обсягу випуску товарної продукції у галузі виробництва харчової продукції.

Для аналізу показників основних засобів на рівні підприємства обрано ТОВ «Алан» та ТОВ «Фаворит». Аналізовані підприємства здійснюють свою діяльність у м. Дніпро та є одними з лідерів ринку за виробництвом та продажем м'ясної продукції.

За отриманими даними з річної фінансової звітності ТОВ «Алан» розраховані показники аналізу основних засобів за 2018-2020 роки, що наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

Аналіз показників основних засобів на ТОВ «Алан» за 2018-2020 роки

Показник	2018	2019	2020	Відхилення	
				2019 від 2018	2020 від 2019
Балансова вартість основних засобів, тис. грн.	73 532	106 352	133 920	32 820	27 568
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	1 363 797	1 559 393	1 732 254	195 596	172 861
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	842	1 183	1 213	341	30
Чистий фінансовий результат, тис. грн.	12 983	16 051	20 748	3 068	4 697
Приріст накопиченої амортизації за рік, тис. грн.	7 526	11 909	14 221	4 383	2 312
Фондомісткість, грн.	0,05	0,07	0,08	0,01	0,01
Фондовіддача, грн.	18,55	14,66	12,93	-3,88	-1,73
Фондоозброєність, тис. грн	87,33	89,90	110,40	2,57	20,50
Рентабельність основних засобів, %	17,66	15,09	15,49	-2,56	0,40
Рівень амортизаційного навантаження, грн.	0,01	0,01	0,01	0	0

Джерело: складено авторами за даними фінансової звітності ТОВ «Алан» [7]

За результатами аналізу з таблиці 3 можна зробити наступні висновки: показник фондовіддачі основних засобів у 2020 році зменшився на 1,73 грн, загальна фондомісткість незначно збільшена на 0,01 грн. в порівнянні з попереднім роком. За 2020 рік по відношенню щодо 2019 року значення показника фондоозброєності праці мав зростання на 20,50, це пов'язано з підвищенням вартості основних засобів і незначною зміною середньооблікової чисельності працівників. Рентабельність основних засобів у 2020 році зменшена на 2,17% від значення 2018 року і становить 15,49%, що пов'язано зі збільшенням чистого фінансового результату меншими темпами ніж вартість основних засобів ТОВ «Алан». Незначне амортизаційне навантаження на діяльність підприємства за досліджуваний період не мало змін і складає 0,01 грн.

Для порівняння двох конкуруючих м'ясокомбінатів проаналізовано показники щодо основних засобів ТОВ «Фаворит» за даними фінансової звітності за 2018-2020 роки, отримані результати наведені в таблиці 4.

Таблиця 4

Аналіз показників основних засобів на ТОВ «Фаворит» за 2018-2020 роки

Показник	2018	2019	2020	Відхилення	
				2019 від 2018	2020 від 2019
Балансова вартість основних засобів, тис. грн.	682 320	787 170	724 233	104 850	-62 937
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	3 184 846	3 455 528	3 814 442	270 682	358 914
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1 733	1 752	1 759	19	7
Чистий фінансовий результат, тис. грн.	188 442	244 955	213 301	56 513	-31 654
Приріст накопиченої амортизації за рік, тис. грн.	82 072	115 804	115 878	33 732	74
Фондомісткість, грн.	0,21	0,23	0,19	0,01	-0,04
Фондовіддача, грн.	4,67	4,39	5,27	-0,28	0,88
Фондоозброєність, тис. грн	393,72	449,30	411,73	55,58	-37,57
Рентабельність основних засобів, %	27,62	31,12	29,45	3,50	-1,67
Рівень амортизаційного навантаження, грн.	0,02	0,03	0,03	0,01	0

Джерело: складено авторами за даними фінансової звітності ТОВ «Фаворит» [8]

Результати аналізу з таблиці 4 свідчать, що фондовіддача у 2019 році зменшилась на 0,28 грн проти 2018 року, у 2020 році показник зріс на 0,88 грн. Відповідно змінам даного показника відбулось спочатку зростання фондомісткості на 0,02 грн, а потім зниження на 0,04 грн. до значення 0,19 грн, що є позитивною тенденцією. У значенні показника фондоозброєності наявні зміни, так у досліджуваному періоді найнижчим є значення 393,72 тис. грн у 2018 році, а найвищим 449,3 тис. грн у 2019 році. У 2020 році відбувся спад до значення 411,73 тис. грн, оскільки чисельність працівників незначно зросла, а вартість основних засобів підприємства знизилась. Рентабельність основних засобів має незначні коливання протягом 2018-2020 років, й у 2020 році складає 29,45%, що менше від попереднього року на 1,67%. Амортизаційне навантаження на діяльність є незначним і складає 0,03 грн у 2019 та 2020 роках, що на 0,01 грн вище від значення у 2018 році.

Порівнявши отримані дані з результатів аналізу основних засобів обраного для дослідження ТОВ «Алан», галузі виробництва харових продуктів і конкурентного підприємства ТОВ «Фаворит», можна зробити наступні висновки: щодо позитивних тенденцій, то показник фондомісткості ТОВ «Алан» є нижчим

від значень по галузі та у конкурента, відповідно значення фондівдачі вдвічі більше від конкурента, у якого ці дані є схожими із галузевими; рівень амортизаційного навантаження випуску товарної продукції є також вдвічі нижчим від значення галузі. Стосовно фондоозброєності можна зазначити, що значення даного показника на ТОВ «Алан» є в два та чотири рази нижчим від галузі та конкурента відповідно, що означає що менша вартість основних засобів припадає на більшу кількість працівників. Протягом досліджуваного періоду окремі розглянуті підприємства мали позитивну рентабельність основних засобів, на відміну від галузевих значень, однак у ТОВ «Алан» вона є вдвічі нижчою від значень ТОВ «Фаворит». Загалом ситуація з ефективністю використання основних засобів є позитивною протягом 2018-2020 років і досліджуване підприємство за розрахованими показниками забезпеченості та ефективності використання основних засобів знаходиться в середніх значеннях галузі та незначною мірою відрізняється від конкурента.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Постійний контроль та аналіз забезпеченості основними засобами є необхідним та обґрунтованим, оскільки від володіння достовірною інформацією залежить об'єктивність управлінських рішень щодо зміцнення та оновлення матеріально-технічної бази підприємства, досягнення конкурентоздатності та поліпшення загального економічного стану підприємств та економіки країни.

Наявні сьогодні кризові явища у вітчизняній економіці спричинили призупинення інвестиційної активності як окремих підприємств, так і економіки в цілому. Вартість нового обладнання набагато перевищує первісну вартість аналогічного експлуатованого через інфляцію та падіння курсу національної валюти. Таким чином, технічний стан основних засобів вітчизняних підприємств характеризується високим рівнем зношування та негативною тенденцією до оновлення. В умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів перед підприємством постає проблема більш раціонального і ефективного використання основних засобів.

Література

1. Дробязко С.І., Конопля М.О. Організація і методика обліку основних засобів підприємства та аналіз ефективності їх використання. Вісник Університету «Україна». 2019. № 3 (24). DOI: 10.36994/2707-4110-2019-3-24-09
2. Мулик Т.О. Аналіз основних засобів підприємства: методичні та практичні аспекти. Інфраструктура ринку. 2020. № 46. С. 113-123. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct46-19>
3. Покин'черета В.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 17. С. 5-11. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2018/3.pdf
4. Сорока Т.М. Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами. Економічний аналіз. 2015. Том 21. № 2. С. 213-219. ISSN 1993-0259.
5. Удовиченко Я.А., Єршова Н.Ю. Актуальні проблеми аналізу основних засобів (на прикладі компанії «Надія»). Приазовський економічний вісник. 2017. № 5 (05). С. 328-334. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/5_05_uk/62.pdf
6. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Діяльність підприємств. Основні засоби. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Офіційний сайт м'ясопереробної фабрики «Алан». Фінансова звітність. URL: <https://alan.ua/>
8. Офіційний сайт м'ясної фабрики «Фаворит плюс». Фінансова звітність. URL: <https://mffavorit.com.ua/uk>

References

1. Droblyazko S.I., Konoplya M.O. Orhanizatsiya i metodyka obliku osnovnykh zasobiv pidpryyemstva ta analiz efektyvnosti yikh vykorystannya. Visnyk Universytetu «Ukrayina». 2019. № 3 (24). DOI: 10.36994/2707-4110-2019-3-24-09
2. Mulyk T.O. Analiz osnovnykh zasobiv pidpryyemstva: metodychni ta praktychni aspekty. Infrastruktura rynku. 2020. № 46. S. 113-123. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct46-19>
3. Pokyn'chereta V.V. Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya osnovnymy zasobamy pidpryyemstva. Investytsiyi: praktyka ta dosvid. 2018. № 17. S. 5-11. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2018/3.pdf
4. 5. Soroka T.M. Analiz zabezpechenosti pidpryyemstva osnovnymy zasobamy. Ekonomichnyy analiz. 2015. Tom 21. № 2. S. 213-219. ISSN 1993-0259.
6. Udovychenko YA.A., Yershova N.YU Aktual'ni problemy analizu osnovnykh zasobiv (na prykladi kompaniyi «Nadiya»). Pryazov's'kyu ekonomichnyy visnyk. 2017. № 5 (05). S. 328-334. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/5_05_uk/62.pdf
7. State Statistics Service of Ukraine. Statistical information. Activities of enterprises. Fixed assets. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Official website of the meat processing factory "Alan". Financial Statements. URL: <https://alan.ua/>
9. Official website of the "Favorite Plus" meat factory. Financial Statements. URL: <https://mffavorit.com.ua/uk>